

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ЕДВАРДА ЖАРСЬКОГО У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Актуальність проблеми визначається тим, що в останні роки професійна підготовка майбутніх вчителів потребує посиленої уваги до науково-педагогічних поглядів педагогів та діячів української культури в діаспорі. Це обумовлено необхідністю відтворити цілісний культурно-історичний процес розвитку української педагогіки, включивши до її скарбниці наукові, просвітницькі, педагогічні ідеї одного із її творців, видатного просвітителя і педагога України та української діаспори Едварда Жарського.

Постать Е. Жарського, значення його культуротворчої просвітницької діяльності опосередковано вивчалися Є. Коваленко, Б. Савчуком, М. Стельмаховичем у контексті діяльності Українського Пласту (1911-1939); Б. Трофим'яком – вивчення історичної проблеми ролі і значення гімнастично-спортивних організацій у національно-визвольному русі Галичини другої половини XIX – першої половини XX ст.; О. Вацебою – дослідження проблем фізичного виховання і спорту української молоді в минулому і сьогоденні. Науково-просвітницька, педагогічна діяльність та ідеї Е. Жарського не були в Україні предметом окремого історико-педагогічного дослідження, тому не систематизовано педагогічні ідеї Е. Жарського та не визначено перспективи їх використання у сьогоденні, це і визначає необхідність вивчати науково-просвітницьку діяльність та демократичні ідеї Е. Жарського у контексті історії української освіти, української педагогіки та провідних ідей національно-патріотичного виховання молоді.

Мета статті - обґрунтувати перспективи історико-педагогічного дослідження науково-просвітницької діяльності та педагогічних ідей Е. Жарського задля їх використання в процесі професійної підготовки майбутніх вчителів.

Наукова діяльність та педагогічні ідеї Е. Жарського упродовж усього життя мали просвітницький характер, сприяли популяризації передових ідей світової педагогіки (зокрема реформаторської) у контексті української, а також розбудові української системи виховання. Вивчення науково-педагогічної діяльності та педагогічних ідей Е. Жарського в контексті проблеми історії української освіти та педагогіки сприяє професійній підготовці майбутніх вчителів. Діяльність Е. Жарського пов'язана із розв'язанням проблеми української освіти, шкільництва і педагогічної думки. Це допоможе впровадити європейські норми і стандарти в наці й освіті, популяризувати наукові здобутки українців у світі та забезпечити орієнтацію на фундаментальні цінності демократичного суспільства.

Особливо актуальними сьогодні стають вимоги Е. Жарського та інших педагогів-демократів щодо врахування індивідуальних вікових особливостей дітей та умов їхнього навчального середовища, а також щодо розробки нових методів, технологій, форм навчання, використання ефективних систем контролю та обліку знань.

Вивчення в процесі професійної підготовки майбутніх вчителів педагогічних ідей Е. Жарського щодо основних напрямків і змістових компонентів виховання, методико-дидактичних аспектів навчання виявляє концептуальне розуміння педагогом цілісної єдності навчання і виховання; визначення мети і завдань освіти в її орієнтації на особистість вихованця, його всебічний розвиток шляхом самовдосконалення і саморозвитку.

У спадщині Е. Жарського важливого значення надано проблемі визначення мети навчання і виховання. З цього приводу промовистою є назва статті педагога "Невже тільки вчити?", у якій щодо мети виховання поставлено риторичне запитання, відповідь на яке очевидна: треба "навчити учнів, як мають учитися" [3: 14]. Успіхи чи невдачі виховника, на думку педагога, залежать від низки чинників. Першим з них є виховник-учитель, оскільки від його педагогічної й дидактичної підготовки, від його знань, здібностей та характеру, постави, підходу до молоді залежать результати його праці. Не менш важливим чинником є й сам учень: "якщо б мав він бути тільки предметом виховних дій, тоді звертали б ми увагу на стан його здоров'я, його загальний розвиток, особистість", однак про нього треба дбати також з метою розвитку в ньому активності, самостійності, витривалості, задля відповідних тенденцій самоосвіти. Актуальність поставлених понад 50 років тому Е. Жарським питань є очевидною для сучасної теорії навчання і виховання.

Відповідно до завдань соціалізації сучасної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах організовано процес професійної підготовки майбутніх вчителів, який здійснюється на основі особистісного підходу, що допоможе сформувати у студентів повагу до особистості учня, його духовності, свободи, самореалізації. Творче переосмислення шляхів реалізації цих процесів закладає підвалини для удосконалення сучасного освітнього процесу. Нововведення в дусі реформаторської педагогіки будуть очевидним результатом аналізу педагогічних ідей Е. Жарського та інших педагогів-демократів.

Е. Жарський був переконаний, що вчителі мають не лише вчити, розвивати та поглиблювати інтелект учня, але й "формуванню його особливості, плекати його почування, впоювати добрі прикмети, навички", і це формування, на думку педагога, відбувається впродовж тривалого часу. В загальному треба визнати, вважав Е. Жарський, що найкращі пристосування дорослих повинні реалізувати цілі, до яких зводиться виховання дитини, однак у виборі шляхів, що мають вести до тих цілей, треба найперше зважати на характер "заінтересовань" дитини, на її потреби, здібності, досвід, на вимоги, що їх накладають сучасні умови.

У статті "Мистецтво навчання" Е. Жарський, відштовхуючись від запропонованого німецьким педагогом кінця XVI – початку XVII ст. В. Ратке розуміння дидактики як мистецтва навчання, прослідковує еволюцію цього терміну і його змістове наповнення в історико-педагогічному аспекті. Особливо актуальними для української педагогіки, яка сьогодні керується особистісно зорієнтованими настановами, є критичне осмислення Е. Жарським "формальних ступенів" Й.Ф. Гербарта, в якій виявляє себе байдужість педагога до емоційних переживань учня, "пасивність учня". Е. Жарський переконаний, що "при такому навчанні ледве чи було місце на свobodну й самостійну працю" [1: 15]. На нашу думку, ці міркування визначені впливом ідей реформаторської педагогіки, які були особливо популярними в Галичині у першій половині XX ст., де почалася науково-просвітницька діяльність Е. Жарського і його становлення як педагога і дослідника історії педагогіки.

Оновлення змісту освіти, організація навчально-виховного процесу професійної підготовки майбутніх вчителів відповідно до демократичних цінностей, їх орієнтація на вільне становлення дітей та молоді й інші інноваційні процеси в освіті, які допоможуть розширити можливості сучасних навчальних закладів у виборі ідей, технологій, програм, ведуть до розвитку та творчої самореалізації кожної особистості, на практиці можуть бути реалізовані лише з урахуванням методико-дидактичних аспектів педагогічної спадщини українських педагогів-демократів першої половини ХХ ст.

Вивчення життя і діяльності, науково-педагогічних ідей Е. Жарського у курсі історії педагогіки у вищих навчальних закладах може бути здійснено на основі використання конкретно-історичного аналізу, що дозволить виявити культурно-історичні умови розвитку науково-просвітницької діяльності та формування педагогічної спадщини Е. Жарського; принципів і методів системного підходу до пізнання, на основі яких буде визначено місце, роль і значення науково-просвітницької діяльності та педагогічних ідей Е. Жарського у контексті української та світової педагогіки ХХ ст., а також місце і значення науково-просвітницької діяльності Е. Жарського у сучасній системі освіти України, що допоможе здійснити концептуальний виклад педагогічних ідей Е. Жарського, їх порівняльний і змістовий аналіз, відтворити модель науково-просвітницької діяльності Е. Жарського.

Педагогічні ідеї Е. Жарського втілюють уявлення педагога про саморозвиток особистості і самовиховання, необхідне для демократичних перетворень партнерство між учасниками навчально-виховного процесу. Вся виховна система Е. Жарського побудована на основі демократичної структури педагогічного процесу та рівноправних стосунків між виховниками та вихованцями, що у свою чергу передбачає високодуховну атмосферу, оптимізм у оточенні дітей та молоді, рівність у спілкуванні, гуманізацію навчально-виховного процесу.

Творче використання педагогічних ідей Е. Жарського у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів, врахування народних традицій означає також впровадження у сучасну систему навчання і виховання ефективних методів, форм, засобів, які відповідають українському характеру, нашому традиційному способу мислення, перебігу емоцій тощо.

Духовне та національне відродження сучасного суспільства та освіти передбачає підвищення відповідальності кожного за майбутнє України, і важливим його чинником, за Е. Жарським, є участь у громадських об'єднаннях та організаціях, що сприяє розвитку творчості, всебічному розкриттю здібностей, створює атмосферу співпраці.

У системі громадської роботи Е. Жарський важливу роль відводить систематичній і самостійній праці, виконанню індивідуальних доручень, створенню можливостей проконсультуватися щодо громадських справ тощо. Практичний досвід дітей та молоді, що набувається у громадській роботі, забезпечується, за Е. Жарським, вмілою постановкою педагогом завдань, різного роду проблем. Невипадково педагог радив використовувати у навчанні суспільно значущий матеріал.

Прилучення студентської молоді до життя народу, вміла організація науково-дослідної громадської роботи є могутніми чинниками вдосконалення соціальної зрілості, характеру майбутніх вчителів. Тому таку велику увагу Е. Жарський приділяв особистості вчителя, організації навколо них такого середовища, яке б спонукало до розв'язання важливих економічних, політичних, культурно-освітніх проблем, їх практикування. Реальна участь вчителя у житті суспільства, турбота про загальне благо обов'язково передбачає виховання ініціативності, діловитості, підприємливості студентської молоді, засвоєння нею свободи та відповідальності, набуття власного досвіду самостійного життя, вивчення загальнолюдської культури. Такі погляди Е. Жарського стосуються і викладачів вищих навчальних закладів. Адже життя людини як члена суспільства у суспільному середовищі вимагає не споглядання чи директивних рішень, а безпосереднього втручання, рішучої, активної участі, вмілого розв'язання.

Використання демократично-педагогічних ідей Е. Жарського дозволяє зміцнити життєвий стрижень особистості, сформувати її характер, вміння не зламатися у різноманітних життєвих ситуаціях, відстоювати свої переконання, що є важливо впродовж усього життя. Цьому сприяють ідеї Е. Жарського щодо виховання активності, самостійності, творчості, здатності самому приймати рішення і самореалізуватися.

Подальшого дослідження потребують конкретні шляхи та засоби організації позанавчальної роботи студентської молоді на основі вивчення ідей Е. Жарського щодо виховання духовності.

Висновки. Історико-педагогічне вивчення у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів науково-просвітницької діяльності та педагогічних ідей Е. Жарського веде за собою пізнання спадщини цього непересічного українського педагога і громадського діяча у контексті історії світової та української педагогіки. Основні науково-методичні нароби, положення й висновки на основі дослідження науково-просвітницької діяльності можуть бути використані у розробці навчальних програм, посібників щодо професійної підготовки майбутніх вчителів у практиці організації позакласної (позашкільної) роботи з молоддю, у подальших історико-педагогічних дослідженнях.

Педагогічні ідеї Е. Жарського пронизують увесь сучасний навчально-виховний процес, всі сфери життєдіяльності особистості на сучасному етапі розвитку суспільства. Вони дозволяють закласти міцні підвалини ефективного навчання і виховання, що одночасно слугує показником демократичності та якості педагогічного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Жарський Е.* Мистецтво навчання / Е. Жарський // Рідна школа: Бюлетень Шкільної ради УККА – Централі Опікунів Шкіл Українознавства "Рідна школа". – Нью-Йорк: Шкільна рада УККА. – квітень, 1969(VI). – Ч. 2 (25). – С. 13-15.
2. *Жарський Е.* Напрявні української виховної системи / Е. Жарський // Рідна школа: Бюлетень. – Нью-Йорк: Шкільна рада УККА. – червень, 1967(IV). – Ч. 3 (15). – С. 2-7.
3. *Жарський Е.* Невже тільки вчити? / Е. Жарський // Рідна школа: Бюлетень Централі шкіл українознавства "Шкільна Рада"УККА, Об'єднання українських педагогів Канади, Централі спонсорів "Рідна школа", ОК Централі "Учительських громад". – Нью-Йорк – Торонто – Дітройт. – Ч. 5 (26). – жовтень, 1958(IV). – С.14.
4. *Трофим'як Б.С.* Гімнастично-спортивні організації в національно-визвольному русі Галичини (друга половина ХІХ ст. – перша половина ХХ ст.): автореф. дис. ... д-ра істор. наук: 07.00.01 / Б.С. Трофим'як. – НАН України. Ін-т українознавства. – Львів, 2003. – 40 с.
5. Український спортивний показник книжкових видань з фізичного виховання та спорту в Україні (1922-1941)/

Укладач та автор передмови О.Вацеба; Наук. ред. Б.Якимович. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2002. – 120 с.: іл.. – (Укр. бібліографія. Нова серія; Ч.6).

6. Федоренко Є. У 50-ліття Шкільної ради / Є. Федоренко // Українознавство. – № 4 (9). – 2003. – С. 378-380.

7. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М.М. Фіцула. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 192 с.

Подано до редакції 03.08.09.

РЕЗЮМЕ

У статті обґрунтовано науково-просвітницький характер діяльності, демократичну спрямованість педагогічних ідей Е. Жарського та його погляди щодо методико-дидактичних аспектів національно-патріотичного виховання задля можливості їх ефективного використання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів.

Ключові слова: науково-просвітницька діяльність, національно-патріотичне виховання, професійна підготовка, методико-дидактичні аспекти, майбутні учителі.

И.В. Кизып

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВЗГЛЯДЫ ЭДВАРДА ЖАРСКОГО В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

РЕЗЮМЕ

В статье обоснованно научно просветительский характер деятельности, демократическую направленность педагогических идей Е. Жарского и его взгляды относительно методико-дидактических аспектов национально-патриотического воспитания ради возможности их эффективного использования в процессе профессиональной подготовки будущих учителей.

Ключевые слова: научно-просветительская деятельность, национально патриотическое воспитание, методико-дидактические аспекты, профессиональная подготовка, будущие учителя.

I. Kizyp

SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL VIEWS OF EDWARD ZHARSKIY IN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS

SUMMARY

The article substantiates scientific and educational nature of Edward Zharskiy's activity, democratic orientation of his educational ideas and his views on methodical and didactic aspects of national patriotic education, for their effective use in terms of professional training of future teachers.

Keywords: scientific and educational activity, national patriotic education, methodological and didactic aspects, professional training, future teachers.
